

APIE VAIKO BRANDUMĄ MOKYKLAI: KADA LEISTI VAIKĄ Į PRIEŠMOKYKLINĘ GRUPEĮ AR PIRMAJĄ KLASEĮ?

Viena aktualiausių vaiko brandumo mokyklai temų yra klausimas, nuo kokio amžiaus galima ir reikalinga vaikui mokykla? Kaip nuspręsti, kuris amžius tapti mokiniu jūsų vaikui yra pats optimaliausias?... Vienintelio teisingo atsakymo nėra. reikėtų atsižvelgti į daugelį aplinkybių.

Kaip žinia, vaikas vystosi pagal tam tikrus dėsningumus, bet vaikų vystymosi tempai gali labai skirtis ir to paties amžiaus vaikai gali būti išsivystę skirtingai. Taip pat vienoje srityje vaikas gali būti labiau išsivystęs nei kitoje. Vadinasi, vaiko *amžius neturėtų būti vieninteliu kriterijumi apsisprendžiant, ar leisti vaiką į mokyklą.*

Kaip apsispręsti, ar leisti vaiką į mokyklą?

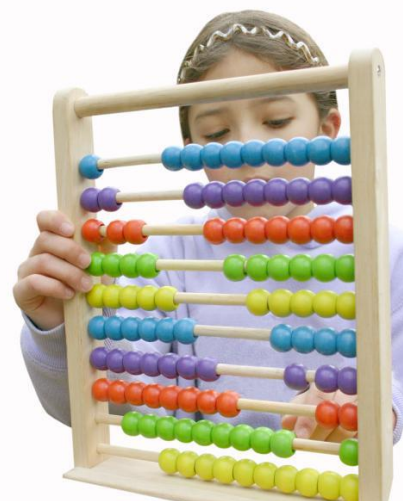
Svarbu yra **vaiko branda**. Iš tiesų, jei vaikas yra motyvuotas, aktyvus, pasitikintis savimi, pažįsta raides ir skaičiuoti moka, neprasminga laukti, kol sukaks septyneri. Laukiant, stabdant vaiką, slopinant jo aktyvumą galima padaryti ir meškos paslaugą – vaiko susidomėjimas ir noras eiti į mokyklą dings, jam taps nebeįdomu.

Koks vaikas laikomas subrendusiu mokyklai?

Tėvų noras ir požiūris į savo vaiką ne visada sutampa su ugdymui reikalingais vaiko brandumo požymiais. Jei vaikas žino raides, to nepakanka leisti jį į mokyklą. Būsimas pirmokas turi būti emociškai atsparus, nesivaržyti bendrauti, nesibaiminti atsidurti tarp nematytų žmonių ir t. t. Mokykloje vaikui teks didelis tiek psichologinis, tiek fizinis krūvis, todėl labai svarbu, kad būsimasis pirmokėlis būtų pasirengęs išsėdėti visą pamoką ir negauti dėmesio sau asmeniškai, sugebėtų laikytis formalios mokyklinės tvarkos, pakėlęs ranką kantriai lauktų savo eilės, kol mokytoja leis kalbėti ar užduoti klausimą, sugebėtų dirbti net ir nuobodų darbą.

Mokyklinė branda – tai protinis, emocinis, socialinis ir praktinis vaiko brandumas, ir ji vertinama atsižvelgiant į šiuos rodiklius. Aptarkime kiekvieną trumpai.

Protinė branda - tai vaiko mokėjimas susikaupti, išlaikyti dėmesį, logiškai mąstyti, įsivaizduoti, sklandžiai reikšti mintis, logiškai įsiminti. Brandus mokyklai vaikas smalsauja, klausinėja, tyrinėja aplinką, žiūrinėja knygas, albumus, vaikiškas enciklopedijas. Jis prasimano įvairių žaidimų: vaidina, groja, dainuoja, šoka, kuria, vaizduoja, fantazuoja, tačiau skiria realybę nuo fantazijos pasaulio. Gerai atpažįsta įprastus daiktus, vaizdus, juos įvardija, supranta suaugusiųjų ir vaikų šneką, atsako į klausimus, padaro, ko paprašytas, tiksliai suvokia aplinkoje vartojamų įprastinių žodžių, frazių prasmes. Moka teirautis, pasakoti, aiškinti, nupasakoti, nurodyti. Nori ir bando skaityti, rašyti. Turi supratimą apie formą, dydį, skaičius. Gali suskaičiuoti daiktus, skaitmenis susieti su daiktais, spręsti tekstinius uždavinius, kuriuose reikia sudėti ir atimti daiktus.

Brandus mokyklai vaikas bando įveikti kilusius keblumus. Pavyzdžiui, susitęsęs rankas ar veidą, pats bėga praustis, papylęs vandenį - šluostyti stalą. Moka grupuoti daiktus ir supranta tokias sąvokas, kaip „uogos“, „vaisiai“, „daržovės“, „baldai“, „miestai“ ir kt. Pradedą suvokti nuoseklumą, priežasties ir pasekmės ryšį. Pavyzdžiui, kodėl visi automobiliai turi stabdžius, kodėl žmonės sportuoja, dirba ir t.t. Būsimasis pirmokas turėtų gerai kopijuoti linijas, figūras, ornamentus, iškirpti įvairius daiktus, spalvinti piešinius, laikantis linijų. Turėtų mokėti užsirišti, atsirišti batų raištelius, atsisegti, užsisegti sagas, suimti ir dėlioti smulkius daiktus.

Emocinė branda - tai susidomėjimas mokykla, mokytojais, atsiradusi mokymosi motyvacija („aš noriu eiti į mokyklą“), pasitikėjimas savimi. Mokyklai brandus vaikas jau stengiasi valdyti savo emocijas. Ižeistas ar nuskriaustas pats bando ieškoti išeities, o ne bėga pas mamytę. Supykęs dažniausiai nepuola muštis, bet pasako kitam apie šį jausmą, pasitraukia. Valdo savo spontaniškus norus dėl bendro žaidimo, veiklos. Nugali savo baimingumą, nedrąsumą. Planuoja laiką, gali pakomentuoti, ką padaręs, sutvarkyti darbo vietą. Dažniau užduotį atlieka iki galo nei meta nepabaigtą.

Socialinė branda - tai poreikis bendrauti su kitais vaikais, gebėjimas paklusti grupės interesams, suprasti ir atlikti mokinio vaidmenį. Priešmokyklinio amžiaus vaikas žino ir pasako kas esąs - vardą, pavardę, kiek jam metų, žino gimimo dieną, kur gyvena. Jaučiasi esąs šeimos, grupės narys. Turi draugų kieme, darželyje, susidraugauja įvairiose situacijose. Noriai dalyvauja vaikų grupės veikloje: pokalbiuose, žaidimuose, šventėse. Žaisdamas gali ir vadovauti, ir paklusti bendraamžiui. Bendradarbiauja su kitais vaikais: kalbasi, tariasi, aiškinasi su kitais, ką ir kaip darys.

Labai svarbi ir vaiko **praktinė branda**, t. y. higienos įgūdžiai ir užsigrūdinimas. Brandus mokyklai vaikas turi pats praustis, šluostytis, valyti dantis, apsirengti, nusirengti, susitvarkyti savo kambarį, daiktus, žaislus, mokymosi priemones.

Reikalinga ir **nuostata bei pasirengimas tapti mokiniu**: nusiteikimas eiti į mokyklą, domėjimasis knygomis, pasirengimas rašymui, elementarūs matematiniai vaizdiniai.

Jeigu svarstote, leisti vaiką mokytis metais anksčiau ar ne

Jeigu abejojate, ar leisti penkiametį į priešmokyklinę grupę ar šešiametį - į pirmąją klasę, verta pirma pasitarti su priešmokyklinės grupės ar darželio pedagogu, tada - su mokyklos ar pedagoginės psichologinės tarnybos psichologu. Pedagogai tiksliau apibūdins jūsų vaiko gabumus, o psichologas papasakos apie vaiko brandumą, jo įvertinimo procesą, vaiko brandumo mokyklai požymius ir atsakys į kitus rūpimus klausimus.

Kada, kaip ir kas vertina vaiko brandumą mokyklai?

Vaiko brandumo mokytis pagal priešmokyklinio ir pradinio ugdymo programas įvertinimo tvarkos apraše (Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro 2005 m. spalio 29 d. įsakymas Nr. ISAK-2173), nurodoma, kad vaikų brandumo mokyklai vertinimas **atliekamas dviem atvejais**: „Tėvams (globėjams, rūpintojams) pageidaujant ugdyti vaiką pagal *priešmokyklinio ugdymo programą*, kai tais kalendoriniais metais jam dar *nesueina 6 metai*, arba pageidaujant leisti į *pradinio ugdymo pirmąją klasę*, kai tais kalendoriniais metais jam dar *nesueina 7 metai*“. Vaiko brandumą įvertina mokyklos ar pedagoginės psichologinės tarnybos psichologas.

Įvertinimas atliekamas remiantis anksčiau minėtais brandumo mokyklai rodikliais. Mokyklai ar priešmokyklinei klasei brandus yra tas vaikas, kurio savivoka, savęs vertinimas, emocijų savikontrolė, pažinimo ir kiti procesai pasiekę metais vyresniam vaikui (atitinkamai šešiamečiui ar septynmečiui) būdingą susiformavimo lygį, o pasiekimai – mokymosi pradžia reikalingų žinių, mokėjimų, gebėjimų apimtį bei kokybę. Brandumo tyrimas taip pat atskleidžia stipriąsias ir silpnąsias vaiko puses.

Jei jūsų vaikas nebrandus priešmokykliniam ar pradiniam ugdymui

Psichologui įvertinus Vaiko brandumą ir nustačius, kad vaikas nėra brandus mokytis pagal priešmokyklinio ar pradinio ugdymo programą, ugdymas pagal minėtas programas nėra teikiamas. Remiantis Vaiko brandumo mokytis pagal priešmokyklinio ir pradinio ugdymo programas įvertinimo tvarkos aprašo (Dėl švietimo ir mokslo ministro 2005 m. spalio 29 d. įsakymo Nr. ISAK-2173 „Dėl Vaiko brandumo mokytis pagal priešmokyklinio ir pradinio ugdymo programas įvertinimo tvarkos aprašo tvirtinimo“ pakeitimo 2012 m. birželio 13 d. Nr. V-971) 12 punktu ir Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerijos šio punkto paaiškinimu, tėvai (globėjai, rūpintojai) turėtų leisti penkiametį vaiką mokytis pagal priešmokyklinio ugdymo programą ir šešiametį vaiką pagal pradinio ugdymo programą tuomet, jeigu Vaiko brandumo įvertinimo išvada – rekomendacija yra teigiama.

Šių įstatymo nuostatų ir Švietimo ir mokslo ministerijos paaiškinimų svarbu laikytis todėl, kad mokyklai nesubrendę vaikai mokosi tik didelėmis pastangomis, alindami savo sveikatą. Dažnai bendraklasiai vaiką lenkia visais metais ir daugiau, todėl jaunesnis vaikas dažnai turi įveikti aukštesnę mokymosi kartelę. Tokiais atvejais neretai vaikui iškyla mokymosi sunkumų ir praėjus porai metų tie sunkumai pasidaro tokie ryškūs, kad tenka palengvinti mokymo programą. Jei vaikas nėra socialiai brandus - iškyla bendravimo sunkumų, o tai menkina vaiko savęs vertinimą, atsiranda nepilnavertiškumo jausmas. Dar vėliau tos problemos gilėja – krenta mokymosi motyvacija, vaikas nenori eiti į mokyklą, atsiranda mokyklos baimė. Kartais sutrinka miegas ar net susergama neuroze. Taigi, anksčiau ar vėliau tenka kreiptis į psichologus ar net medikus.

Šiandien, kai kasmet sprendžiamas mažesnių mokyklų išlikimo klausimas, turime būti dėmesingi vaikui ir gerai apgalvoti, ar mūsų šiandienos sprendimas metais anksčiau leisti jį į mokyklą netaps didele problema ir sunkia našta silpniems vaiko pečiams vėliau, net jei pačiam vaikui mokykla šiandien atrodo labai patraukli. Tad nežaiskime vaikų likimais ir leiskime vaikus į pirmą klasę ar priešmokyklinę grupę tik tada, kai jie yra tam visapusiškai brandūs.

Kaip paruošti vaiką mokyklai? Patarimai tėvams

Tėvai yra pirmieji vaikų mokytojai, galintys ir turintys pradėti rengti jį mokyklai jau ankstyvame amžiuje. Vaiko pasirengimui mokyklai ir mokymosi sėkmei labai svarbus patyrimas namie.

Pirmiausia, tėvai turėtų stengtis suteikti vaikui kuo įvairesnį patyrimą skirtingose situacijose. Reikėtų išnaudoti kasdienio šeimos gyvenimo situacijas mokymuisi. Pavyzdžiui, einant pasivaikščioti, į parduotuvę, gaminant maistą ir pan. Vaikas turi lankytis įvairiose įstaigose ir vietose (kine, teatre, kavinėje, parke, bibliotekoje, muziejuje), jei gyvena mieste – pabūti kaime ir atvirkščiai.

Tačiau labai svarbu, kad mokymasis vyktų natūraliai ir būtų smagus. Nereikėtų persistengti skatinant didaktinius pokalbius ir užverčiant vaiką užduotimis – taip jis gali prarasti norą mokytis. Labai griežtų ir kontroliuojančių tėvų vaikai neretai sunkiau sukaupia dėmesį ir priešišškai reaguoja į mokyklą.

Kiekvienas vaikas domisi skirtingais dalykais ir turi savitą mokymosi stilių. Svarbu jį stebėti, realiai įvertinti jo gebėjimus, interesus ir prisiderinti prie jų. Jei vaikas atlieka per lengvas užduotis, patiria per mažai naujovių, jam nuobodu. Jei jis spaudžiamas – tampa nelaimingas ir praranda norą sužinoti ir bandyti ką nors nauja. Ikimokyklinio amžiaus vaikai natūraliai mokosi žaisdami, todėl žaidimas turėtų sudaryti didžiąją vaiko veiklos dalį.

Kaip gerinti fizinį pajėgumą ir sveikatą?

Reikia užtikrinti, kad vaikas valgytų tinkamą maistą, pakankamai ilsėtusi, būtų reguliariai tikrinama jo sveikata. Derėtų skatinti vaiką sportuoti ir daug judėti – bėgioti, šokinėti, žaisti lauke ir atlikti kitokias fizinę ištvėrmę ir judesių koordinaciją skatinančias veiklas. Smulkiąją motoriką lavina dėlionių dėliojimas, spalvinimas, karpymas, lankstymas ir pan.

Kaip ugdyti emocinę ir socialinę brandą?

Visų pirma – rodyti pavyzdį. Juk vaikai nuolat imituoja. Tėvai turėtų būti mandagūs, paslaugūs ir pagarbūs su vaiku bei kitais žmonėmis. Konstruktyviai kritikuoti vaiką, nurodant netinkamą jo elgesį, klaidą, o ne vadinant, pavyzdžiui, „žiopliu“ ar „nevykėliu“. Svarbu, kad tėvai būtų patikimi ir mylintys, šilti ir palaikantys.

Vaikas turi suprasti, kad nepaisant nieko, tėvai jį mylės ir juo rūpinsis. Reikia vaiką dažnai apkabinti, kalbėtis su juo, žaisti ir skaityti kartu, skirt laiko vien tik jam. Taip pat sakyti, kaip gera būti jo tėvais. Vaikas turi jausti, kad jis dalinasi namais su kitais, yra šeimos narys. Galima žiūrėti šeimos nuotraukas, aptarti giminystės ryšius, kalbėti apie šeimų panašumus ir skirtumus.

Vaikas turi turėti galimybę bendrauti su įvairiausiais žmonėmis. Kuo daugiau būti su kitais vaikais, žaisti, derėtis, planuoti, ginčytis. Nereikėtų skubėti spręsti jų konfliktų. Gerai, kai tėvai pamoko ir skatina vaiką susipažinti ir susidraugauti su nepažįstamais vaikais. Galima kartu stebėti įvairius žmones, aptarti jų santykių ypatumus, kalbėti apie žmonių panašumus ir skirtumus (pvz., kad jie yra iš kitų kultūrų, kaip jie rengiasi, kaip gyvena, ką valgo). Tegu vaikas pratinasi pabūti be tėvų, pvz., su giminaičiais. Žinoma, svarbu, kad vaikas iš anksto žinotų, kur ir su kuo jis leis laiką, kada vėl susitiks su tėvais. Būtina ateiti pas vaiką susitartu laiku.

Visi namai turi taisykles, reikėtų jas aptarti su vaiku, nustatyti ribas. Taip vaikas mokysis atsakomybės, paklusti tam tikrai tvarkai. Vaikams, kuriems nustatytos aiškios ribos, geriau sekasi mokykloje, nei tiems, kurie auklėjami beveik be kontrolės arba ji yra labai griežta. Reikėtų nukreipti vaiko elgesį, bet nebūti diktatoriais. Paaiškinti vaikui įvairių reikalavimų

prasmę, pvz., mašinėlę nuo laiptų pasiimti reikia todėl, kad kažkas gali nugriūti užkliuvęs (o ne dėl to, kad „aš taip pasakiau“). Vaikas gali mokytis atsakomybės priimdamas natūralias pasekmes, pvz., suprasdamas, kas nutiks, jei neprižiūrės drabužių. Vaikas turėtų pasakyti, kokios namų taisyklės jam patinka, o kokios – ne, taip jis jaus, kad jo nuomonė yra svarbi.

Reikėtų kalbėti su vaiku apie netinkamą elgesį, aptarti, kas atsitinka blogai pasielgus. Padėti vaikui pačiam sugalvoti, koks yra tinkamas elgesys konkrečioje situacijoje. Pasidžiaugti vaikui pasielgus tinkamai – tai veikia geriau nei bausmės. Nereikia saugoti vaiko nuo klaidų. Jis turi suprasti, kad jų pasitaiko, iš jų mokomasi, turi prisitaikyti prie nusivylimų. Suaugęs gali padėti vaikui suprasti savo jausmus tokiose situacijose („taip, tau gaila, tu norėjai...“).

Vaikai laukia mokyklos pradžios, kai tėvai laukia šio įvykio. Reikėtų išreikšti teigiamas nuostatas į mokymąsi ir mokyklą, rodyti entuziazmą dėl vaiko veiklos, skatinant jį didžiuotis savo pasiekimais. Kalbėti su vaiku apie mokyklą, smagius dalykus, kuriuos jis ten darys, kokių svarbių ir naudingų dalykų galės išmokti. Vaikai yra natūraliai smalsūs, reikia, kad tokiais ir išliktų.

Kaip paskatinti vaiko kalbinių gebėjimų raidą?

Stebėdamas ir veikdamas kartu, vaikas gali pajauti, kad skaitymas ir rašymas yra ne tik smagi, bet ir labai naudinga veikla (pvz., matydamas, kaip suaugęs ieško svarbios informacijos knygoje, žinynuose). Gerai prisitaikiusiems mokykloje vaikams tėvai paprastai nuo labai mažų dienų yra garsiai skaitę daug knygų. Net jei vaikas nesupranta, apie ką skaitoma, jis mėgsta būti kartu, klausytis tėvų balso ir mokosi kalbos. Tai taip pat gali formuoti jo meilę skaitymui.

Norint padėti vaikui ugdyti pažintinius gebėjimus, svarbu su juo kuo daugiau kalbėtis. Galima dažnai komentuoti, kas daroma, pvz., atliekant namų ruošos darbus („dabar įdėsime nešvarius rūbus į skalbyklą“). Taip pat skatinti vaiką komentuoti, pasakoti savo įspūdžius, pasakyti apie jausmus. Užduoti vaikui klausimus, į kuriuos jis galėtų atsakyti daugiau nei „taip“ arba „ne“. Pvz., vaikstant rudenėjančiame parke, klausti, kuo panašūs ir skirtingi renkami lapai. Savo ruožtu reikėtų skatinti vaiką klausinėti ir atsakyti į jo klausimus.

Apibendrinant galima pasakyti, kad vaiko brandumą mokyklai nusako ne vienas, o keli svarbūs kriterijai. Jis priklauso nuo vaiko savybių, gebėjimų bei išorinių veiksnių (tokių kaip šeimos aplinka, auklėjimas). Tėvai gali padėti vaikui pasirengti mokyklai suteikdami jam įvairaus patyrimo, skatinančio mąstymo gebėjimų, kalbinių, bendravimo, praktinių įgūdžių raidą.

Naudota literatūra:

1. Vaikų brandumo mokyklai vertinimo metodika (2005). Vilnius: Lietuvos respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras.
2. Bierman K.L., Torres M.M., Domitrovich C.E., Welsh J.A., Gest S. D. Behavioral and cognitive readiness for school: Cross-domain associations for children attending Head Start // *Social Development*, 2009, Vol. 18 Issue 2, p. 305-323.
3. Carlton M. P., Winsler A. School readiness: The need for a paradigm shift // *School psychology review*, 1999, Vol.28, No. 3, p. 338-352.
4. Dockett S., Perry B. Readiness for school: a relational construct // *Australasian journal of early childhood*, 2009, Vol. 34 Issue 1, p. 20-26.
5. Forget-Dubois N., Dionne G., Pe´russe D., Tremblay R.E., Lemelin J.P., Boivin M. Early child language mediates the relation between home environment and school readiness // *Child development*, 2009, Vol. 80, No. 3, p. 736–749.
6. Glebuviene V., Grigaitė B., Monkevičienė O. Lietuvos vaikų brandumo mokyklai tyrimo ataskaita. Vilnius: VPU, 2002.
7. Kraig G. Psichologija razvitija. Sankt-Peterburg: Piter, 2000.
8. Parker F. L., Griffin K.W., Ripple C., Peay L., Parent-child relationship, home learning environment and school readiness // *School psychology review*, 1999, Vol.28, No. 3, p. 413-425.
9. Lietuvos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Vaiko brandumo mokytis pagal priešmokyklinio ir pradinio ugdymo programas įvertinimo tvarkos aprašas“, 2005 m. spalio 29 d. Nr. ISAK-2173.
10. Lietuvos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl Vaiko brandumo mokytis pagal priešmokyklinio ir pradinio ugdymo programas įvertinimo tvarkos aprašo tvirtinimo“ pakeitimo, 2012 m. birželio 13 d. Nr. V-971.